

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТРЕНУВАЛЬНОЮ ТА ЗМАГАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВОЛЕЙБОЛЬНОЇ КОМАНДИ

Якушева Юлія, Мичковська Лідія, Пільганчук Людмила

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Анотації:

У статті обґрунтовуються теоретико-методичні аспекти управління тренувальною та змагальною діяльністю волейбольної команди. Визначено складові моделі поведінки волейболіста, яка містить морфофункціональні, психофізіологічні та координаційні моделі систем організму; моделі на рівні основних прийомів техніки гри; спеціалізовані індивідуальні стратегії поведінки спортсмена; індивідуальне ситуативне мислення; моделі колективного ситуативного мислення. Узагальнено і доповнено основні положення планування і моделювання змагальної діяльності волейбольної команди.

In this article was found the theoretical and methodological aspects of management the volleyball team's training and competitive activity. The components of the volleyball player's behavior model, which consists of morphofunctional, psychophysiological and coordination models of the organism systems, models of basic techniques, specialized individual behavior strategies of athlete, individual situational thinking and the models of collective situational thinking were found. The basic principles of the planning and modelling the competitive activity of volleyball team were generalized and complemented.

В статье обосновываются теоретико-методические аспекты управления тренировочной и соревновательной деятельностью волейбольной команды. Определены составляющие модели поведения волейболиста, которая содержит морфофункциональные, психофизиологические и координационные модели систем организма; модели основных приемов техники игры; специализированные индивидуальные стратегии поведения спортсмена; индивидуальное ситуативное мышление; модели коллективного ситуативного мышления. Обобщены и дополнены основные положения планирования и моделирования соревновательной деятельности волейбольной команды.

Ключові слова:

управління, планування, модель, змагальна діяльність, волейбольна команда.

management, planning, model, competitive activity, volleyball team.

управление, планирование, модель, соревновательная деятельность, волейбольная команда.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність системи підготовки спортсменів забезпечується управлінням, сутність якого складають процес отримання та опрацювання інформації, прийняття на цій основі управлінського рішення і видача команді, відповідно до принципу зворотного зв'язку [6, 8 та ін.]. Для ефективного управління діями спортсменів в умовах змагальної боротьби тренер повинен мати об'єктивну інформацію про хід гри, про дії гравців обох команд, суддів. Ця інформація повинна надходити до нього оперативно, в процесі гри, а не після її закінчення [1, 3].

На необхідності науково обґрунтованого підходу до управління тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів наголошують фахівці теорії і методики спортивної підготовки [3, 8]. Однак для командних ігрових видів спорту, діяльність яких характеризується високою психологічною напругою, а також обмеженістю часу для прийняття рішень, виникає проблема ефективного управління тренувальною та змагальною діяльністю спортсменів.

Аналіз науково-методичної і спеціальної літератури показав актуальність дослідження питання управління як тренувальним процесом [4, 7, 10 та ін.], так і змагальною діяльністю [1, 2, 3, 9 та ін.] спортсменів командних ігрових видів спорту. Разом з тим, складність вивчення проблеми обумовлює необхідність більш детального розгляду теоретико-методичних аспектів управління тренувальною та змагальною діяльністю волейбольної команди.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання та ЛФК Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова.

Мета дослідження – встановити і обґрунтувати теоретико-методичні аспекти управління тренувальною та змагальною діяльністю волейбольної команди.

Методи і організація досліджень. У роботі використовувались наступні методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної і спеціальної літератури, опитування, педагогічне спостереження.

Впродовж 2014 – 2016 рр. нами проводилися співбесіди з провідними тренерами волейбольних команд, аналізувалися волейбольні ігри, опрацьовувалася науково-методична література, робоча документація, що дало змогу встановити і обґрунтувати теоретико-методичні аспекти управління тренувальною та змагальною діяльністю волейбольних команд.

Результати дослідження. Волейбольна команда визначається як цілісна система, в якій результати досягаються взаємодією гравців. Модель команди складається з керівної (тренерський склад) і керованої (гравці команди) підсистем. Управління буде успішним лише за умови якісного зворотного зв'язку, що дозволяє порівняти дійсний стан системи із запрограмованим [8].

В останні роки управління підготовкою спортсменів у багатьох випадках базується на використанні моделювання, яке застосовується як у плануванні та побудові тренувального процесу, так і в контролі за підготовленістю спортсменів [6].

Створення цільової програми багаторічної підготовки волейболістів ґрунтується на постановці конкретних нормативних завдань на тому чи іншому етапі, періоді, макроциклі, мезо- та мікроциклі, що передбачає розробку відповідних програм тренувальної і змагальної діяльності, які забезпечують їх реалізацію. Планування повинно враховувати тенденції розвитку гри, кінцеву мету і вимоги, які висуваються до психофізіологічних, морфофункціональних, інтелектуальних і координаційних можливостей волейболістів. Процес підготовки розглядається як розвиток моделей поведінки спортсмена, яка містить:

- морфофункціональні, психофізіологічні та координаційні моделі систем організму, які є фундаментом моделі поведінки волейболіста;

- моделі на рівні основних прийомів техніки гри, які волейболіст здатен виконувати в ігрових умовах, що дасть можливість отримати узгоджену поведінку гравців на рівні виконання прийомів;

- спеціалізовані індивідуальні стратегії поведінки спортсмена, які характеризують виконання волейболістом ігрової функції та дозволяють створити заплановані дії для майбутньої гри спортсмена;

- індивідуальне ситуативне мислення, яке розвивається шляхом створення численних та варіативних ігрових ситуацій, що дає можливість гравцю аналізувати і прогнозувати їх подальший розвиток, тобто передбачати поведінку партнерів та суперників;

- моделі колективного ситуативного мислення, для яких характерним є аналіз і прогнозування розвитку ситуації з точки зору малих (лінія) і великих (з 4 – 5 осіб) коаліцій гравців з колективним мисленням.

Створення програм тренувальних впливів з певним алгоритмом повинно бути комплексним та призначеним для послідовного заповнення «піраміди» поведінки спортсмена, що передбачає взаємодію із завчасно відомими реакціями відповіді.

Щоб система успішно функціонувала слід мати вихідні та бажані параметри системи в кількісному вигляді. Інтуїтивні моделі тренувальних впливів, які не досягли своєї мети через відсутність достатньо точних меж факторів впливу та неможливості створення необхідного співвідношення функціональної активності систем організму волейболіста, потрібно замінити на числові моделі, які більш точно формуються, їх структура та взаємозв'язки точніше визначають систему, яка розглядається. Управляючи в процесі підготовки оптимальною силою, частотою, тривалістю та співвідношеннями різних за спрямованістю тренувальних програм, можна перевести керувану систему (гравця або групу гравців) з вихідного стану в заданий [5, 6]. В практичній роботі в процесі вибору оптимальних тренувальних впливів, важливо враховувати особливості реакцій організму на одноразове та багатократне виконання вправ, так як зміна числових значень хоча б одного з факторів, які визначають структуру тренувальної моделі (чергування режимів роботи й відпочинку, кількості повторень ігрових вправ і т.д.), викликають різні по величині та характеру реакції відповіді організму.

Сучасний волейбол – це завчасно сплановані та організовані дії-моделі, завдяки яким стало можливим з більшою точністю прогнозувати та управляти грою. Плануючи управління командою, необхідним є створення дій-моделей з певним алгоритмом. Поступове накопичення інформації у формі моделей призводить до порівняння з еталонними і трансформування в узагальнену модель командних дій. Прикладом тут може слугувати тактика гри у волейбол, яка складається з окремих індивідуальних і групових тактичних «ходів», які моделюються в процесі підготовки команди. Чим більшою кількістю таких міні-моделей володіє команда, тим чіткіша система загальнокомандних дій, тим оперативніше та несподіваніше вони змінюються в межах обраної на поєдинок моделі гри проти конкретного суперника, тим вищий рівень готовності команди до досягнення високих результатів, тим вищий клас гри. Для того, щоб в конкретні моменти забезпечити оптимальний стан волейболістів і тактичну поведінку команди, відповідно до поставленої мети, необхідно:

- мати інформацію про команду суперника і створити модель запланованої гри (передбачити можливі дії команди суперника і відповідні дії своєї команди);

- визначити модель фізичного і функціонального стану гравців команди, яка змогла б забезпечити задану модель гри (створити моделі тренувальних впливів для переведення організму гравців у потрібний стан);

- спрогнозувати успішність застосування моделі гри своєї команди: де і які труднощі можуть виникнути при організації атакуючих та захисних дій; передбачити можливу заміну неефективних моделей різними варіантами їх виконання (змінити темп взаємодій, акцентувати увагу на індивідуальних діях).

Функціонування будь-якої системи передбачає, перш за все, інформаційний процес. Тому регулювання та управління рухами й діями залежить від опрацювання термінової інформації просторових, часових та силових параметрів. Для цього тренеру потрібно володіти досить великим арсеналом засобів, методів і організаційно-методичних прийомів

впливу на гравців. До того ж і самі гравці повинні вміти ці дії реалізовувати в грі з досить високим ступенем ефективності [1].

Висновки. 1. В результаті аналізу науково-методичної і спеціальної літератури було виявлено, що одним з ефективних напрямків удосконалення управління тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів є використання методів моделювання, які застосовуються як при плануванні тренувального процесу, так і в контролі за підготовленістю спортсменів.

2. Визначено, що створення програм тренувальних впливів повинно бути комплексним та призначеним для послідовного заповнення «піраміди» поведінки спортсмена, яка містить морфофункціональні, психофізіологічні та координаційні моделі систем організму; моделі на рівні основних прийомів техніки гри; спеціалізовані індивідуальні стратегії поведінки спортсмена; індивідуальне ситуативне мислення; моделі колективного ситуативного мислення.

3. Встановлено необхідність створення моделі запланованої гри, визначення моделі фізичного і функціонального стану гравців команди, яка змогла б забезпечити задану модель гри та прогнозування успішності застосування запланованої моделі гри своєї команди для ефективного управління змагальною діяльністю волейбольної команди.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку поглибленого вивчення комплексного контролю тренувальної і змагальної діяльності висококваліфікованих волейболістів як інструмента управління.

Література:

1. Болгов А. Н. Технология управления соревновательной деятельностью игроков квалифицированной баскетбольной команды: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / А.Н. Болгов. – Волгоград, 2013. – 22 с.

2. Гикашвили Г. Л. Управление соревновательной деятельностью команды на основе использования индивидуальных особенностей волейболистов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Гикашвили Геннадий Леванович; Грузинский гос. ин-т физ. культуры. – Тбилиси, 1990. – 24 с.

3. Дорошенко Е.Ю. Теоретико-методичні основи управління техніко-тактичною діяльністю в командних спортивних іграх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» / Е.Ю. Дорошенко. – Київ, 2014. – 44 с.

4. Дорошенко Э. Ю. Управление технико-тактическим мастерством спортсменов в игровых командных видах спорта с учетом игрового амплуа / Э. Ю. Дорошенко // Педагогика, психология і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 10. – С. 23 – 27.

5. Железняк Ю.Д. Волейбол: учебник для институтов физической культуры / Ю.Д. Железняк, А.В. Ивойлов. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 239с.

6. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Навчальний посібник / В. М. Костюкевич. – Вінниця: Планер, 2014. – 616 с.

7. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки: монография / В. М. Костюкевич. – Винница: Планер, 2006. – 683 с.

8. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

9. Фролова Л.С. Управление соревновательной деятельностью гандболисток с использованием интерактивных технологий / Л.С. Фролова, И.Д. Глазырин, Ю.А. Петренко, Е.В. Руденко, М.В. Удод / Педагогика, психология і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 4. – С. 107 – 113.

10. Шамардин В. Н. Управление тренировочным процессом футбольной команды высшей квалификации в подготовительном периоде на основе анализа контрольных игр: их двигательного, функционального и технико-тактических компонентов / В. Н. Шамардин // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 3. – С. 65 – 68.